

Jacint Verdaguer

Visat núm. 10
(octubre 2010)

Verdaguer ens diu al pròleg que *Al cel* és conseqüència de les *Flors del Calvari*, «germà d'aquelles aspres queixes i fill d'aquelles penes i dolors». És així que se l'ha de llegir, com la destil·lació d'un llibre que parlava de les espines de la vida terrenal, dels dolors del martiri d'un poeta que podia ben dir, com Llull, «pres ai la crotz».

«Cabalment a Nostre Senyor li és tan plaent que l'ànima patisca, que, segons un piadós autor, si no hi hagués altre medi, enviaria un Àngel perquè l'atribolés», havia escrit al pròleg de *Flors del Calvari*, i ara al primer poema d'*Al cel*, «Als qui pateixen», hi afegeix que «la pena és lo preludi de la Glòria». Aquesta Glòria és la que mira d'explicar en aquest llibre. A *Flors del Calvari* havia portat la creu; *Al cel* són els fruits que n'ha collit: no la descripció dels patiments, sinó la Glòria a què l'han dut i que ara ell ofereix *als qui pateixen*, perquè en caritat, compassió i tendresa la generositat de Verdaguer no té acabament.

Al cel és la conclusió serena i esperançada després del calvari. Comença amb un dels millors inicis de llibre mai escrits en català: «Vull anar al cel». I, a continuació, «No voldria anar-hi sol». El llibre representa girar la mirada de la terra cap al cel. Fins ara Verdaguer havia viscut i escrit «dessota l'ala d'or de l'estelada» (el vers és de «Qui com Déu»). Ara dedicarà un llibre al cel.

A «Vora la mar» (de *Flors del Calvari*) Verdaguer ja havia sentit la necessitat de deixar d'escriure efímerament sobre la sorra i d'«escriure amb estels». A «In principio» (d'*Al cel*), qui veiem escriure amb estels és nostre Senyor:

i cada vers se convertia en rastre,

cada estrofa en brillant constel·lació.

I cada sol deixava per estela

sa lletra d'or o clàusula d'argent

Verdaguer segueix la idea medieval del món com a llibre de Déu. Ell mateix havia reescrit el versicle 288 del *Llibre d'amic i amat* en la seva versió de les *Perles*:

—Aquest món és un gran llibre

on qui l'haja estudiat

sap llegir en cada plana

el nom de mon Estimat.

I ton estimat s'hi troba?

Sí, respon l'enamorat,

com l'escriptor en lo llibre

lo poeta en son dictat,

aqueixa divina fruita

que és sortida de son cap.

L'únic que Verdaguer ara ha de fer és anar subratllant aquest gran llibre del món amb la puresa i naturalitat que li ve de la purificació a què s'ha sotmès. Verdaguer treballa amb elements divins, per això no veu el món com una terra de calamitats, ni de tenebrositat catòlica. Quan parla dels enemics, no es rabeja en els pecats que cometen, sinó en el patiment que li provoquen. Verdaguer escriu amb l'admiració i la meravella de qui es troba Déu pel món, amb tanta intensitat que som tot just a un pas del Maragall del *Càntic espiritual* o del Ruyra de *Les coses benignes*.

Al mateix temps, com aprendre, com fer servir aquest llenguatge de Déu? Verdaguer es troba de ple amb el problema de la poesia moderna per fer-se amb un llenguatge nou. La voluntat de «Vora la mar» d'escriure amb estels corresponia al desig de superar la caducitat dels escrits, és a dir que només expressava el tòpic de la voluntat de perdurar. A *Al cel*, però, Verdaguer ja no busca l'eternitat, sinó la llum d'aquestes estrelles, una il·luminació que el llenguatge corrent no li dóna. Busca una altra parla, «La parla del cel», que és un poema central del llibre:

Són llenguatges del desterro

los llenguatges d'aquest món;

l'un porta dring de cadenes,

l'altre du baf de presó,

l'un té mots que semblen d'odi,

l'altre que són de rancor,

l'altre lladrucs de blasfèmia

més feréstecs que els del llop.

Lo llenguatge de la pàtria

és festívol i sucros;

és pastat de mel d'abelles

i parrupeig de coloms,

de raig de llum sense fosca,

d'alegria sens tristor,
és d'aleteigs i harmonies
i murmuris d'oracions,
de cants i música d'àngel
i sospirs de rossinyol,
que és la parla de la Glòria
lo llenguatge de l'amor.

Per trobar aquest idioma nou, Verdagner fa servir els estels, i estrangerismes nous —míting, llentiquèles, maisó—, i arriba a demanar ajut als àngels, a «Excelsior».

Si encara jo no en só digne,
oh angelets, bons angelets,
puix l'arpa se m'és rompuda
al sentir vostre concert,
dau-me'n una de les vostres,
deixau-me la vostra veu,
i assajaré ací en la terra,
entre plors d'enyorament,
algun dels mots de l'Hossanna
que tinc de cantar al Cel.

I val la pena notar aquest doble sentit del vers final, on «tinc de cantar al Cel» conjunta el present —la voluntat de cantar al Cel— i el futur —cantaré al Cel—, en un joc d'ambigüitats semblant al que Verdagner fa al títol (*Al cel* com a intenció, com a lloc i com a dedicatòria).

Vist que el món és el llibre, no és estrany que «Eva i la rosa» pugui recordar-nos la «Creació del poema» de Carner. La qüestió del llenguatge també hi surt, i és magnífica aquesta correspondència tan completa entre el llenguatge del món i el del cel, que no se sap què és primer:

Eren noves la mar i les boscúries,
no apreses les cantúries
del cèlic rossinyol no sentit mai,
los serafins del cel li responien,
i anaven i venien

les músiques i càntics per l'espai.

Perquè abans del pecat original aquest llenguatge que Verdaguer pretén ja va existir, i Eva podia parlar amb la rosa, és a dir, comunicar-se directament amb el llibre del món o amb Déu:

Retragueren llavors llur poncellatge

del Cel amb lo llenguatge,

sos misteris i somnis i plaers;

tenen sempre que dir-se tantes coses

les verges i les roses,

ai! i aquells eren sos amors primers.

Encara no s'havien separat llenguatge i amor, encara Llull no havia hagut d'escriure que «si no ens entenem per llenguatge, entenem-nos per amor».

Al cel és un compendi verdaguerià, amb la característica barreja de ciència i religió, de cultura clàssica i cristiana —Stella Matutina al costat d'Orion—, però també és un llibre de recapitulació i tancament, on es repleguen tots els temes verdaguerians, la pàtria, la religió, la poesia. L'efecte pel lector és d'una meravella insòlita, i una vegada acabat hem de tancar un moment els ulls i deixar que es fongui a poc a poc l'enlluernament de tanta joia i pedreria, i encara és probable que no se'ns esborri del tot. Poetes com ara Narcís Comadira o Enric Casasses tenen tota la raó de posar *Al cel* al capdamunt de l'obra verdagueriana.